

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Наведено результати оцінки розвитку малих підприємств на основі аналізу статистичних даних, їх групування та класифікації. Розглядаються можливості використання цих результатів у практичній діяльності регіонів.

Ключові слова

Малі підприємства, розвиток, оцінка, ранжування, особливості регіонів, класифікація.

Особливе місце серед існуючих підприємницьких структур на нинішньому етапі розвитку ринкової економіки належить малим підприємствам, які здатні посилити соціальну переорієнтацію виробництва, забезпечити його швидку окупність, наповнити ринок необхідними товарами та послугами. Вони тим самим демократизують ринкові відносини, сприяють ринковій економіці в посиленні цілеспрямованості руху до ринку, формують конкурентне підприємницьке середовище, оперативно реагують на зміни кон'юнктури ринку, створюють додаткові робочі місця, здійснюють певний внесок у вирішення проблеми зайнятості, гарантують зародження та подальше функціонування в Україні нового соціально-економічного прошарку – підприємців-власників.

Досвід багатьох країн світу, у тому числі досвід України, набутий в ході розбудови на ринкових засадах її економіки, свідчить, що підприємницька ініціатива, розвиток малих підприємств є одним з вирішальних напрямків.

Гарантований розвиток малих підприємств в Україні виступає стратегічним напрямком у подоланні економічної кризи та вирішенні соціально-економічних суперечностей, притаманних трансформаційній економіці. В той же час практика засвідчує, що успіх ринкових перетворень великою мірою визначається тим, наскільки ефективно реалізується потенціал малих підприємств у процесі

становлення і розвитку цього динамічного сектора економіки.

Тим часом, в Україні ставлення до процесів, пов'язаних з розвитком підприємництва, з боку вчених-дослідників, законодавців, представників державних органів та основної маси населення, які вкладають у розуміння цього процесу специфічні, різні за висновками, погляди, ще не дозволяє скласти про їх сутність однозначної думки [1-6].

У зв'язку з цим, як зазначають І. Бондар та О. Ягольник, є багато "білих плям" щодо теоретичного розуміння природи середовища, функцій, умов становлення й розвитку підприємництва [7, с. 17]. До них слід також віднести проблеми оцінки розвитку малих підприємств.

Метою статті є визначення методичних підходів до оцінки розвитку малих підприємств на основі аналізу статистичних даних, їх групування та класифікації.

Існуюча на сьогодні в теоретичних розробках та практичній діяльності оцінка розвитку малих підприємств здійснюється неоднозначно. На нашу думку, до того, як підійти до неї, необхідно сформулювати термін "розвиток малих підприємств".

У загальному розумінні згідно радянської енциклопедії за редакцією С. Ожегова: "Розвиток – процес переходу з одного стану в інший, більш удосконалений, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого" [8, с. 592]. В економічному розумінні "розвиток – це зростання, а зростання завжди виникає зсередини" [9, с. 266].

Виходячи з означення терміну "розвиток", можна стверджувати, що розвиток малих підприємств в Україні оцінюється за якісним показником, який виражається в зростанні кількості малих підприємств на 10000 чол. населення, а у динаміці – в порівнянні з базовим або минулим роком.

В Україні згідно офіційних статистичних даних кількість малих підприємств на 10000 чол. населення зросла в 2007 р. порівняно з 2001 р. з 48 до 70, тобто темпи зростання склали 31,4 % або в середньому за рік — на 5,9 %.

Зростання фактичної кількості малих підприємств на 10000 чол. населення в цілому по Україні у 2007 р. вказує на те, що Україна та її регіони мають певний потенціал для розвитку малих підприємств, перспектива реалізації якого є реальною. Для цього слід задіяти наявні правові, економічні, організаційні передумови розвитку, активізувати форми і механізми державної підтримки малого підприємництва, розробити та запровадити на практиці механізм регулювання розвитку малих підприємств у підприємницькому середовищі.

На основі офіційних статистичних даних за 2001-2007 рр. можна зробити висновок про те, що у розвитку малих підприємств за регіонами є значні відмінності. У той же час малі підприємства через свою специфіку мають яскраво окреслену регіональну орієнтацію.

За регіонами України у 2007 р. кількість малих підприємств мала значні коливання від 232 (м. Київ) до 43 на 10000 чол. населення (Рівненська і Тернопільська обл.).

Автори аналітичної доповіді "Розвиток малого підприємництва в Україні" підкреслюють: "Аналізуючи розвиток малого підприємництва в регіональному аспекті, слід зважити на той факт, що Україна має дуже неоднорідні території, з неповторними, притаманними тільки їм особливостями. Передусім це стосується економічних, соціальних, демографічних, духовно-психологічних відмінностей, зумовлених попереднім історико-культурним та політичним розвитком українського суспільства. Так індустріальною складовою економіки характеризуються Донецька, Дніпропетровська, Запорізька та Луганська обл. У Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській, Полтавській, Черкаській обл. переважає аграрний сектор. Є також області, де промисловість та сільське господарство більшою чи меншою мірою збалансовані, – Одеська, Київська, Миколаївська, Харківська. Мають свою специфіку Західний регіон та Автономна республіка Крим, м. Київ як політичний і фінансовий центр держави" [10, с. 91].

У той же час проведена автором оцінка розвитку малих підприємств у регіонах України, вказану вище тезу підтверджує тільки частково. Ранжування регіонів (ранги 1-17 (табл. 1)) за означеною специфікою показало, що не завжди

індустріальні чи аграрні складові визначають розвиток малих підприємств. Цьому більш відповідають регіони, збалансовані за рівнем розвитку промисловості та сільського господарства.

Після проведеного ранжування на основі статистичних даних щодо кількості малих підприємств на 10000 чол. населення автором було запропоновано згрупувати регіони за трьома групами (табл. 1): *перша група* характеризується високим рівнем показників розвитку малих підприємств; *друга група* – середнім; *третья група* – показниками розвитку нижче середнього рівня. Такий підхід до групування можна використовувати при аналізі розвитку малих підприємств на будь-якому рівні управління.

До першої групи регіонів віднесені: міста Київ та Севастополь, Автономна республіка Крим, Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Харківська обл., де значення цього показника коливається від 232 до 69. До другої групи віднесено дев'ять областей, де цей показник коливається від 63 (Дніпропетровська обл.) до 49 (Чернівецька обл.). До третьої групи віднесено дев'ять областей, де відповідний показник коливається незначно – від 48 (Хмельницька та Черкаська обл.) до 43 (Рівненська та Тернопільська обл.).

Таким чином, до першої групи ввійшли чотири області, збалансовані за рівнем розвитку промисловості і сільського господарства, два міста і Автономна Республіка Крим, які є політичними та фінансовими центрами України, дві області (Запорізька та Харківська), які належать до індустріальних. У другу та третю групу ввійшли сільськогосподарські області, за винятком трьох індустріальних – Дніпропетровської, Донецької (друга група) та Луганської (третья група).

Результати ранжування та групування показують, що для кожного регіону (групи регіонів) країни має бути розроблена своя власна модель розвитку, яка ґрунтується не тільки на його пріоритетах та особливостях, але й урахує загальні тенденції. В той же час, результати проведеного аналізу показали, що більш значний розвиток малих підприємств в існуючих умовах одержують ті регіони, в яких сформовано обґрунтовані пріоритети, задіяно існуючі резерви для розвитку, здійснюється активна державна підтримка, а в управлінні цим розвитком беруть участь державні, регіональні, місцеві органи влади, недержавні організації та створена відповідна інфраструктура підтримки.

Означені вище групи можна класифікувати за ознакою "рівень розвитку малих підприємств" (табл. 2).

Наведена класифікація при розробці регіональних програм розвитку малого підприємництва дає можливість для кожної з областей прогнозувати відповідний рівень розвитку

Таблиця 1. Групування регіонів України за рівнем розвитку малих підприємств

Група	Регіони	Кількість малих підприємств на 10000 чол. населення, од.	Ранг
Перша група (вищий рівень)	<i>Міста та АР Крим</i>		
	1. м. Київ	232	1
	2. м. Севастополь	81	2
	3. Автономна Республіка Крим	81	2
	<i>Області</i>		
	4. Харківська	73	3
	5. Львівська	72	4
	6. Миколаївська	72	4
	7. Одеська	72	4
	8. Київська	70	5
	9. Запорізька	69	6
Друга група (середній рівень)	1. Дніпропетровська	63	7
	2. Закарпатська	61	8
	3. Херсонська	58	9
	4. Донецька	57	10
	5. Івано-Франківська	56	10
	6. Полтавська	56	11
	7. Кіровоградська	54	12
	8. Сумська	50	13
	9. Чернівецька	49	14
Третя група (рівень нижче середнього)	1. Хмельницька	48	14
	2. Черкаська	48	15
	3. Волинська	47	15
	4. Житомирська	47	15
	5. Луганська	47	15
	6. Чернігівська	47	15
	7. Вінницька	47	16
	8. Рівненська	43	17
	9. Тернопільська	43	17

Таблиця 2. Класифікація регіонів України за рівнем розвитку малих підприємств

Група регіонів	Характерні ознаки	
	Рівень розвитку малих підприємств	Кількість малих підприємств на 10000 чол. населення
Перша група	Вищий	69 та більше
Друга група	Середній	49-68
Третя група	Рівень нижче середнього	48 і менше

малих підприємств (в цілому та за відповідними територіями), а при плануванні та реалізації заходів цих програм враховувати необхідність досягнення заданого показника розвитку малих підприємств.

Таким чином, в Україні поки що не до кінця використані наявні можливості та не створені належні економічні передумови для того, щоб розвиток малих підприємств став активатором структурної перебудови економіки, гарантом її зростання, рушійною силою формування середнього класу. Це вимагає перегляду діючих законодавчих актів у показниках віднесення підприємств до малих, а також стосовно їх оподаткування. В економічній літературі є

суперечливими питання про роль, місце та розвиток малих підприємств в умовах трансформації ринкових відносин в Україні, порівняння показника розвитку малих підприємств на 10000 чол. населення з різними країнами, в яких існують більш ефективна законодавча база, пов'язана з показниками віднесення до малих підприємств та передумови їх розвитку.

Вирішення означених питань та створення сприятливих умов для розвитку малих підприємств потребує впровадження в практику господарювання відповідної системи оцінки їх розвитку в підприємницькому середовищі.

Впровадження регіональної підтримки розвитку

малих підприємств повинно стати невід'ємною частиною соціально-економічної політики та визначати основні напрямки та форми адміністративно-правового та організаційно-

економічного впливу, що мають здійснити місцеві державні адміністрації, виходячи з інтересів і пріоритетів регіонального розвитку.

Список літератури

1. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання [Текст] : навч. посібник / Л. І. Воротіна, В. Є. Воротін, Л. А. Мартинюк, Т. В. Черняк / за ред. проф. Л. І. Воротіної. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 307 с.
2. Курс предпринимательства [Текст] : учебник для вузов / В. Я. Горфинкель, В. А. Швандар, Е. М. Купряков и др. ; под ред. проф. В. Я. Горфинкеля, проф. В. А. Швандара. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 439 с.
3. Економіка виробничого підприємництва [Текст] : навч. посібник / Й. М. Петрович, І. О. Будіщева, І. Г. Устінова та ін. – Львів : Оксарт, 1996. – 416 с.
4. Економіка підприємства [Текст] : навч. посібник / А. В. Шегда, Т. М. Литвиненко, М. П. Нахаба та ін. ; за ред. А. В. Шегди. – К. : Знання-прес, 2001. – 335 с.
5. Варналій, З. С. Основи підприємництва [Текст] : навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання-прес, 2003. – 285 с.
6. Покропивний, С. Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність [Текст] : навч. посібник / С. Ф. Покропивний, В. М. Колот. – К. : КНЕУ, 1998. – 352 с.
7. Бондар, І. Як стати успішним підприємцем. Практичні поради для тих, хто розпочинає справу (від "А" до "Я") [Текст] / І. Бондар, О. Ягольник. – К. : Корпорація, 2004. – 120 с.
8. Ожегов, С. И. Словарь русского языка. Около 57000 слов. [Текст] / С. И. Ожегов; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 10-е изд., стереотип. – М. : Сов. энциклопедия, 1973. – 846 с.
9. Друкер, П. Практика менеджмента [Текст] : уч. пособие; пер с. англ. – М. : Вільямс, 2000. – 398 с.
10. Розвиток малого підприємництва в Україні [Текст]. – К. : Нора-друк, 2003. – 248 с.

РЕЗЮМЕ

Мезенцева Оксана

Методические подходы к оценке развития малых предприятий

Приведены результаты оценки развития малых предприятий на основе анализа статистических данных, их группирования и классификации. Рассматриваются возможности использования этих результатов в практической деятельности регионов.

RESUME

Mezentseva Oksana

Methodical approaches to the estimation of small enterprises development

The article gives the results of the estimation of small enterprises development according to which the ranging and grouping of regions are conducted. It offers the classification of the Ukrainian regions due to the estimation of small enterprises development. It helps to work out the regional programs of small enterprises development and gives the possibility for each region to proper level of account the necessity of set index development achievement while planning and puffing into practice the ways of these programmes.